

dat hij, bijvoorbeeld, het negentiende-eeuwse Réveil van binnen uit kent. Er is veel veranderd in de onderlinge verhoudingen van tot voor kort elkaar weinig hoogachtende geloofsgroeperingen. Dat brengt niet alleen voor de kerkelijke praktijk, maar ook voor de bestudering van het kerkelijk verleden goede vruchten voort.

P.L. Schram

Herdenk de trouw. 1888 - Opheusden - 1988. Uitgave naar aanleiding van 100 jaar (Nederduitse) Gereformeerde Gemeente (in Nederland) te Opheusden, 2e dr., Opheusden 1988 (Samengesteld door A. van Voorden in samenwerking met J.D. Eerbeek, R. van der Meijden en M. Meijering). 352 blz. Ill. f 37,50.

Op 21 december 1888 werd de Nederduitse Gereformeerde Kerk te Opheusden geïnstitueerd; een periode van grote onenigheid tussen het orthodoxe en het liberale deel binnen de hervormde gemeente aldaar kwam daardoor ten einde. In de honderd jaar die sedertdien is verlopen, heeft deze kerk een zeer bewogen geschiedenis gekend. Men voelde zich niet geroepen met de Vereniging van 1892 mee te gaan (uniek voor een dolerende kerk) en zocht aansluiting bij de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis. Het optreden van de voorganger, de oefenaar Pieneman, was op deze gang van zaken niet zonder invloed. De landelijke samensmelting met de ledeboerianen (1907) werd ook te Opheusden geaccepteerd, maar al spoedig kwam er een vrije gemeente tot stand onder invloed van de bakkeriaanse oefenaar Van der Garde. Tot haar opheffing (1942) noemde deze groep zich Oud Nederduitse Gereformeerde Gemeente. Nieuwe onenigheden in de jaren 1953-1956 leidden ertoe, dat de gemeente zich onttrok aan het verband der Gereformeerde Gemeenten (predikant was toen T. Dorresteyn) en met andere gemeenten zich aansloot tot de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Opheusden is thans de op één (nl. Barneveld) na grootste gemeente in dit kerkverband. Maar ook van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika is er te Opheusden een gemeente. Wie zich zet tot de beschrijving van deze eeuw kerkgeschiedenis van Opheusden heeft - het zal na deze regels duidelijk zijn - voorzeker geen gemakkelijke taak. Van de wijze waarop Van Voorden de geschiedenis heeft behandeld, kan men alleen maar met respect kennismaken. Uiterst minutieus heeft hij de feiten en ontwikkelingen bestudeerd en weergegeven en op voorbeeldige wijze in noten verantwoord. Ik denk dat hem en zijn helpers weinig zal zijn ontgaan. Maar het boek is veel meer dan een simpele kroniek geworden. Voor de beschrijving van allerlei gebeurtenissen en toestanden heeft men geput uit de herinneringen van ooggetuigen, uit brieven, kranten, preken enz., terwijl als doorlopende bron de complete serie